

УДК 378.147:316.7

Фролова О.О.*

**РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ
У ВИЩИХ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті розглянуто результативність запропонованої структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у базових вищих морських навчальних закладах. Автором було розроблено й апробовано експериментальну програму організації дослідження. Аналіз отриманих під час результативного етапу експерименту даних свідчить, що серед студентів базових морських закладів освіти є значна кількість осіб з низьким рівнем сформованості досліджуваної компетенції. Тому здійснення процесу цілеспрямованого її формування передбачало усунення прогалин в уміннях та знаннях за мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-поведінковим і рефлексивним критеріями. Результатом навчання за запропонованою моделлю стало зростання рівня сформованості соціокультурної компетенції за виділеними критеріями.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, судноводій, модель, критерій, професійно орієнтована дисципліна, мультинаціональний екіпаж.

Проблема підготовки фахівців морського транспорту, здатних ефективно працювати в умовах внутрішньої та міжнародної конкуренції, визначати цілі, нести відповідальність за свою роботу, здійснювати діяльність у мультинаціональному екіпажі, приймати рішення організаційного плану, розуміти та переконувати інших, долати конфлікти й непорозуміння, на цей час набуває особливої актуальності, адже набуття такої готовності сприятиме якісному виконанню моряками своїх професійних обов'язків в умовах багатонаціонального екіпажу. Тому на цей час система освіти має особливу увагу звертати на формування соціокультурної компетенції. Особливо важливим такий процес є у вищих навчальних закладах морського спрямування, бо часто надалі українські моряки працюють у мультикультурному середовищі.

Для ефективної роботи в окресленому напрямку нині, на нашу думку, доцільним є упровадження моделі формування соціокультурної компетенції майбутнього судноводія у морських вищих навчальних закладах, що має: а) забезпечувати неперервність навчання; б) передбачувати модернізацію морської освіти відповідно до вимог Міжнародної морської організації, а саме Міжнародної конвенції про підготовку, дипломування моряків та несення вахти (ПДМНВ) [9]; в) сприяти об'єктивному формуванню соціокультурної компетенції морського фахівця, її діагностиці в системі морської професійної освіти.

Теоретичні аспекти щодо роботи з фахівцями, а також основні положення формування соціокультурної компетенції висвітлені в наукових працях українських і зарубіжних учених (Ю. Бабанський [1], Є. Голобородько [3], В. Загвязинський [5], Е. Зеєр [6], В. Кузьменко [7; 8], І. Підласий [10], М. Скаткін [11], Н. Слюсаренко [12] та інші). Близьким до нашого виявилось дисертаційне дослідження О. Гуцина [4], який зосередився на вивченні чинників, що впливають на згуртованість багатонаціонального корабельного екіпажу, а також на пошуку шляхів удосконалення відносин у такому колективі.

Проте, незважаючи на певні розробки з проблеми формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв для їхньої успішної професійної діяльності в умовах мультинаціонального екіпажу, її ще недостатньо висвітлено в наукових джерелах.

* © Фролова О.О.*

Метою статті став аналіз результатів упровадження моделі формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах.

Розробку моделі розвитку соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв з власною предметною структурою та критеріями і показниками було здійснено з урахуванням специфіки процесу навчання у вищих морських навчальних закладах. Ми виходили з таких теоретичних положень: а) система морської освіти є невід'ємною частиною системи професійної освіти; б) модель формування соціокультурної компетенції судноводія є динамічною структурою та має включати в себе зовнішні (мета, засоби, об'єкт, суб'єкт, результат) і внутрішні (мотивація, зміст, операції) компоненти; в) відповідно до Галузевого стандарту вищої морської освіти [2] та вимог Міжнародної конвенції про підготовку, дипломування моряків і несення вахти (ПДМНВ) [9] головна мета фахової підготовки судноводія – сформувати всебічно комунікативно освічену й ініціативну особистість, якій притаманні ідейно-моральні, культурні й етичні принципи і яка є підготовленою до активної професійної діяльності в мультинаціональному судновому екіпажі.

Результативний етап дослідження призначався для проведення вихідної діагностики рівня сформованості соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін у контрольній та експериментальній групах після проведення навчання для студентів базових морських навчальних закладів за розробленою нами технологією впровадження моделі формування соціокультурної компетенції студента судноводійної спеціальності.

Під час експерименту в контрольній групі навчання відбувалося за традиційною методикою, в експериментальній групі упроваджувалася експериментальна технологія. Порівняльний аналіз змін у розвитку відповідних складових соціокультурної компетенції студентів після проведення експерименту проводився за кожним критерієм (мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-поведінковим, рефлексивним) окремо. Отримані дані вихідного діагностування сформованості соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв за визначеними критеріями виявили покращення кожного з них. Розглянемо та проаналізуємо отримані результати.

Мотиваційний критерій сформованості соціокультурної компетенції майбутнього судноводія. Основним його показником нами було визначено «усвідомлення соціокультурної компетенції як професійно значущої якості майбутнього судноводія».

У ході експерименту, за результатами опитування, було встановлено, що не всі учасники бажають саморозвиватися і працюють заради кращого результату їхньої професійної діяльності.

Після впровадження розробленої моделі формування соціокультурної компетенції рівень показників визначених критеріїв в експериментальній групі дещо підвищився, зокрема й мотиваційного критерію.

Таким чином, ми з'ясували, що 59,09 % студентів контрольної групи та 77,27 % експериментальної виявили усвідомлення соціокультурної компетенції як значущої якості майбутнього судноводія. Так, потребу в прагненні досягти успіху в професійному становленні стали відчувати 54,55 % студентів у контрольній групі та майже 75,45 % – в експериментальній. Достатньо збільшився відсоток учасників експериментальної групи, які мають стійкий професійно-пізнавальний інтерес до формування соціокультурної компетенції – з 49,09 % до 73,64 %. Це означає, що за час навчання у студентів експериментальної групи підвищився рівень усвідомлення соціокультурної компетенції як професійно значущої якості майбутнього суднового офіцера.

Отримані дані є підставою для висновку, що прагнення спрямовувати свою майбутню професійну діяльність на подолання соціокультурних непорозумінь, що можуть статися на борту судна з мультинаціональним екіпажем, виявилось більшим в експериментальній групі після формувального етапу дослідження, ніж у контрольній групі.

Таку різницю показників за цим критерієм можна пояснити тим, що в експериментальних групах студенти займалися за інноваційною методикою, було створено ситуації успіху, з'явилася гостра потреба у самовдосконаленні й саморозвитку, а саме формуванні соціокультурної компетенції, навчання ж у контрольній групі здійснювалося за традиційною системою навчання.

Узагальнена результативність сформованості соціокультурної компетенції за мотиваційним критерієм дає можливість спостерігати позитивну динаміку і навчання студентів факультету судноводіння за запропонованою моделлю в рамках вивчення професійно орієнтованих дисциплін у закладах морської освіти.

Когнітивний критерій сформованості соціокультурної компетенції майбутнього судноводія. Результати вихідного діагностування під час експерименту довели, що модернізація процесу професійної підготовки майбутнього помічника капітана на основі визначеної в моделі формування соціокультурної компетенції та шляхом упровадження міжпредметної координації при викладанні професійно орієнтованих дисциплін сприяє збагаченню соціокультурних знань з цілої низки фахових предметів.

У студентів судноводійної спеціальності в експериментальній групі спостерігається підвищення рівня знань за когнітивним критерієм, у той час як показники в контрольній групі істотно не змінилися. Учасники експериментальної групи розширили власні соціокультурні знання, вдосконалили знання іноземної (англійської) мови, а також отримали оновлену інформацію щодо деяких нормативно-правових документів, які регулюють професійну діяльність у мішаній судновій команді.

Динаміка рівнів сформованості соціокультурної компетенції студентів за показниками когнітивного критерію показала, що кількість студентів низького рівня зменшилася в обох групах: у контрольній групі на 1,81 %, в експериментальній – на 9,09 %. Учасників середнього рівня збільшилося в контрольній групі на 1,81 %, в експериментальній – на 3,63 %; високого рівня в експериментальній – на 5,46 %, у той час як у контрольній групі цей показник взагалі не змінився.

Таким чином, узагальнена результативність дає можливість спостерігати позитивну динаміку навчання майбутніх судноводіїв за запропонованою нами моделлю в рамках вивчення професійно орієнтованих дисциплін у закладах морської освіти.

Наступними порівнювалися отримані результати показників за *діяльнісно-поведінковим критерієм*. Шляхом вихідного діагностування рівня сформованості соціокультурної компетенції ми оцінили здатності студентів включатися в нові ситуації міжкультурного спілкування, гнучкість навичок використання соціокультурних знань, участь у реалізації соціокультурної діяльності після навчання за запропонованою експериментальною програмою.

Досліджуванним було запропоновано творчі завдання, де студенти могли продемонструвати свої знання й уміння: не лише описати дії в запропонованих ситуаціях, а й з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки між наявною навчальною ситуацією та діями.

Таким чином, за результатами творчого завдання, студенти факультету судноводіння самостійно могли констатувати власні професійні прогалини, усвідомити

важливість надолужування професійних дефіцитів і в цілому з'ясувати ступінь наявного рівня сформованості соціокультурної компетенції з метою її зростання.

Як свідчать результати, у студентів контрольної групи після експерименту не відбулося особливого покращення рівня сформованості відповідних соціокультурних умінь і навичок за цим критерієм. Натомість у студентів експериментальної групи спостерігається значне підвищення показників, а саме: виражені прагнення до спілкування й обміну інформацією; участь у реалізації соціокультурної діяльності; здатність студентів включатися в нові ситуації міжкультурного спілкування; гнучкість навичок використання соціокультурних знань.

Узагальнені дані за діяльнісно-поведінковим критерієм демонструють, що низький рівень учасників контрольної групи зменшився на 3,64 %, в експериментальній – на 17,28 %. Кількість студентів судноводійної спеціальності середнього рівня в контрольній групі збільшилася на 0,91 %, в експериментальній – на 5,46 %. Відповідно зросла кількість студентів високого рівня: у контрольній – на 2,73 %, в експериментальній – на 11,82 %.

Рефлексивний критерій рівня сформованості соціокультурної компетенції майбутнього судноводія. За допомогою цього критерію з'ясовано наявність у студентів професійних знань, володіння соціокультурними знаннями та навичками комунікативної поведінки на борту судна.

Проведене дослідження засвідчило підвищення рівня розвитку всіх показників у обох групах. Зокрема можна відзначити позитивну динаміку в студентів експериментальної групи з таких показників: уміння справлятися з ситуаціями професійної діяльності в мультинаціональному екіпажі; виявлення майбутніми судноводіями соціокультурних професійних якостей; використання соціокультурних знань на заняттях з фахових дисциплін і використання соціокультурних знань і навичок комунікативної поведінки на борту.

Проаналізувавши отримані дані, можна зазначити, що відбувається позитивна зміна показників рефлексивного критерію. Так, на низькому рівні зменшилася кількість студентів у контрольній групі на 4,55 %, в експериментальній групі – на 20,00 %. Кількість учасників середнього рівня майже не змінилася в контрольній групі, а в експериментальній – збільшилася на 8,18 %. Однак спостерігається зростання високого рівня в обох групах. Так, у контрольній групі високий рівень склав 13,64 % учасників, що більше на 3,64 %, в експериментальній групі – на 11,82 % студентів.

Результати дослідження за рефлексивним критерієм засвідчують недостатнє зростання показників у контрольній групі порівняно з експериментальною, де у процесі впровадження моделі ми створювали відповідні умови, враховували індивідуальні потреби й особистісні можливості студентів судноводійної спеціальності базових закладів морської освіти.

Одержані результати за всіма критеріями засвідчили, що за період проведення формувального етапу експерименту в експериментальній групі на відміну від контрольної групи значно зменшилася кількість осіб з низьким рівнем сформованості соціокультурної компетенції (на 20,00 % – з 50,91 % до 30,91 %). Дещо змінилася кількість учасників з середнім рівнем у контрольній групі (збільшилася на 4,55 %, в експериментальній групі – на 5,46 %). Водночас зросла кількість студентів з високим рівнем сформованості соціокультурної компетенції: у контрольній групі на 2,73 %, а в експериментальній – на 14,54 %.

Узагальнимо дані розподілу студентів базових закладів морської освіти за рівнями сформованості соціокультурної компетенції в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння рівнів сформованості соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв за всіма критеріями

№	Рівні	На початок експерименту				На кінець експерименту			
		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Високий	14	12,73	16	14,55	17	15,46	32	29,09
2	Середній	38	34,54	38	34,54	43	39,09	44	40,00
3	Низький	58	52,73	56	50,91	50	45,45	34	30,91
Усього		110	100	110	100	110	100	110	100

Зміни, які спостерігаються в контрольній групі після проведення експерименту, також мають позитивний характер. Загалом значне зростання рівня сформованості соціокультурної компетенції в експериментальних групах ми пояснюємо ефективністю застосування моделі формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у базових вищих морських навчальних закладах.

Зазначене вище дає можливість зробити такі висновки:

1. Результатом процедури навчання за запропонованою нами моделлю стало формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв, а саме: зростання рівня її сформованості за виділеними критеріями; удосконалення міжпредметних зв'язків професійно орієнтованих дисциплін, а також успішне міжкультурне спілкування та професійна підготовка студентів судноводійної спеціальності базових закладів морської освіти до роботи в мультинаціональному судновому екіпажі.

2. Нами було проаналізовано рівні сформованості соціокультурної компетенції студентів судноводійної спеціальності в контрольних та експериментальних групах після проведення формувального етапу експерименту. Загальний рівень сформованості соціокультурної компетенції в експериментальній групі збільшився, що свідчить про ефективність застосування структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетенції.

Разом із тим проблема формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у морських закладах освіти для успішної та ефективної співпраці в мультинаціональному судновому екіпажі багатоаспектна і потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Напрямок підготовки 6.070104 Морський та річковий транспорт. – Офіц. вид. – К. : «ВидавІнформ» ОНМА, 2012. – 24 с.
3. Голобородько Е. П. Методологические основы поликультурного образования / Е. П. Голобородько // Педагогический альманах. – 2002. – № 3-4. – С. 24-27.
4. Гуцин А. Н. Сплочение многонационального корабельного коллектива : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Гуцин Алексей Николаевич – М. : 1994. – 213 с.
5. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 208 с.
6. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: учебн. пособие / Э. Ф. Зеер. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 480 с.
7. Кузьменко В. В. Вибрані наукові статті та фрагменти праць : [у 2-х ч.] Ч. 1. / В. В. Кузьменко. – Херсон : РІПО, 2010. – 279 с.
8. Кузьменко В. В. Вибрані наукові статті та фрагменти праць : [у 2-х ч.] Ч. 2. / В. В. Кузьменко. – Херсон : РІПО, 2010. – 275 с.

9. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 года (ПДМНВ-78) с поправками (консолидированный текст) // International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978 (STCW 1978), as amended (consolidated text): СПб.: ЗАО «ЦНИИМФ», 2010. – 806 с.
10. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навч. посібник / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.
11. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1984. – 95 с.
12. Слюсаренко Н. В. Форми і методи виховної роботи у вищому навчальному закладі / Н. В. Слюсаренко // Таврійський вісник освіти. – 2009. – № 3 (27). – С. 107-115.

Фролова Е.А.

РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ
СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ
В ВЫСШИХ МОРСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье рассматривается результативность предложенной структурно-функциональной модели формирования социокультурной компетенции будущих судоводителей в базовых высших морских учебных заведениях. Автором была разработана и апробирована экспериментальная программа организации исследования. Анализ полученных во время результативного этапа эксперимента данных свидетельствует о значительном количестве студентов с низким уровнем сформированности исследуемой компетенции. Поэтому процесс целеустремленного ее формирования предусматривает устранение пробелов в умениях и знаниях согласно мотивационного, когнитивного, деятельностно-поведенческого и рефлексивного критериев. Результатом учебы по предложенной модели стало повышение уровня сформированности социокультурной компетенции по выделенным критериям.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, судоводитель, модель, критерий, профессионально ориентированная дисциплина, мультинациональный экипаж.

Frolova O.O.

EFFECTIVENESS OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT MODEL OF FUTURE
DECK OFFICERS IN HIGHER MARITIME EDUCATIONAL INSTITUTIONS

One of the main challenges facing human resource management in the modern maritime industry lies in social and cultural diversity and in how to harness its strengths and eliminate its weaknesses. The mission statements of international shipping companies reveal objectives that aim not only to provide professional services, ensure safety, increase security and protect the marine environment but also to respect multinational diversity and promote unity amongst seafarers. With 90% of the world's merchant marine being operated by multilingual, multi-ethnic crews, recent understanding of the necessity to explore and encourage sociocultural competence of future deck officers of the merchant fleet is growing. There is no doubt that effective communication at sea is very important. It may achieve sociocultural objectives as well as create an efficient and harmonious working atmosphere on board a ship.

The paper offers an analysis of effectiveness of sociocultural competence development model of future deck officers during the experimental survey in higher maritime educational institutions. The paper focuses on the main criteria: motivational, cognitive, behavioral and reflexive. By analyzing the data of the experiment, this paper has demonstrated that there is a number of students with low level of sociocultural competence development within maritime educational institutions. To eliminate the gaps in knowledge and skills of future deck officers the sociocultural competence development model was implemented into the training process successfully.

Key words: sociocultural competence, deck officer, model, criterion, professionally oriented subject, multinational crew.

Рецензент: Кохановська О.В..